

ellifin zamanına kadar oluşan ve fer'î sanatlar adını verdiği altmış beş edebî sanat ele alınmıştır. Bu bölümde müellifin bazı sanatlara verilen adları beğenmeyip değiştirdiği görülür. Meselâ "tesbîğ"e "teşâbühü'l-etraf" (a.g.e., s. 520), "teşri"e "tev'em" (a.g.e., s. 522) adını vermiştir. Müellif, eserin üçüncü bölümünde kendi buluşu olan otuz sanattan söz etmektedir. Eser Hifnî Muhammed Şeref tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır (Kahire 1383). 2. *Bedî'u'l-Ḳur'ân*. Eserin adı bazı kaynaklarda *Bedâ'î'u'l-Ḳur'ân* olarak kaydedilmekteyse de doğrusu *Bedî'u'l-Ḳur'ân*'dır. Müellif, *Tahrîrû't-Taḥbîr*'in Kur'an'la ilgili edebî sanatlar kısmını yeniden ele alarak meydana getirdiği bu eserinde 109 edebî sanatı incelemiş ve bu sanatları Kur'an'dan örnekler vermiştir. Muhtemelen Kur'an'dan örneklerini bulamadığı için *Tahrîrû't-Taḥbîr*'de geçen yirmi iki sanattan söz etmemiştir. Ancak daha sonraki bazı müellifler bunların bir kısmına Kur'an'dan örnekler bulmuşlardır. Öte yandan *Tahrîrû't-Taḥbîr*'de bulunmayan altı sanattan daha (tafsil, ilcâ', tanzîr, remz ve îmâ', tefrîk ve cem', lafza güzellik veren ziyâde) söz etmiştir. Farsça'ya da tercüme edilen (Meşhed 1368) *Bedî'u'l-Ḳur'ân* Hifnî Muhammed Şeref tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır (Kahire 1377/1957, 1972). *Tahrîrû't-Taḥbîr* ve *Bedî'u'l-Ḳur'ân*'ın mu-kaddimelerinde yararlandığı 100'e yakın kaynağı müellifleriyle birlikte zikretmesi ve bunlardan bazılarını tenkit etmesi eserlerin değerini arttırmaktadır. 3. *Kitâbü'l-Ḥavâtiri's-sevânih fi zikri serâ'iri'l-fevâtih*. Süre başlarının te'vil ve tefsiriyle ilgili olan bu eserin adı bazı kaynaklarda *el-Cevâhirü's-sevâ'ih fi serâ'iri'l-ḳarâ'ih* şeklinde geçmekteyse de müellif *Bedî'u'l-Ḳur'ân*'da (s. 254) eseri bu adla zikretmektedir. Bu eser de Hifnî Muhammed Şeref tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır (Kahire 1960). 4. *Kitâbü'l-Emsâl (Dürerü'l-emşâl)*. Müellif bu eserinde önce Kur'an'da, ardından *Kütüb-i Sitte*'de geçen meselleri alfabetik olarak açıkladığını, daha sonra muallakalar, hamâse, lâmiyyetü'l-Arab, lâmiyyetü'l-Acem, Süveyd b. Ebû Kâhil'in kasidesi, Ebû Züeyb el-Hüzelî'nin mersiyesi, Ebû Nüvâs, Ebû Temmâm, Buhtürî, İbnü'r-Rûmî ve Mütenebbî gibi eski ve yeni Arap şairlerinin şiirlerinde geçen mesel haline gelmiş parçalara, en sonunda da atasözlerine yer verdiğini söyler (*Tahrîrû't-Taḥbîr*, s. 219). 5. *Şihâhu'l-medâ'ih*. İbn Ebü'l-

İsba'nın Hz. Peygamber'i, Ehl-i beyt'i, Hu-lefâ-yi Râşidîn'i öven, Kur'ân-ı Kerim'in edebiyat ve belâgata ilişkin güzelliklerinden, i'câzından ve üslûp hususiyetlerinden söz eden şiirlerini ihtiva eden eserin (*Bedî'u'l-Ḳur'ân*, s. 290-291) Dârü'l-kütüb-i'l-Mısriyye'de mikrofilmli bulunmaktadır (Edeb, nr. 4931). 6. *Ḳaşıdetü İbn Ebi'l-İsba'* (yazma nüshası ve şerhi için bk. Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2771, 2772; Aya-sofya, nr. 3928).

İbn Ebü'l-İsba'nın diğer eserleri de şunlardır: (*Beyânü'l-burhân fi i'câzi'l-Ḳur'ân*, *el-Kâfile bi-te'vîli "tilke 'aşeretün kâmile"*, *eş-Şâfiye fi 'ilmi'l-kâfiye*, *el-Mizân fi't-terciḥ beyne kelâmi Ḳudâme ve ḥuşûmih* (başta İbn Reşîk olmak üzere Hasan b. Bişr el-Âmidî ve Ziyâeddin İbnü'l-Esîr gibi ediplerin *Ḳudâme* b. Ca'fer'in *Naḳdû's-şif'r* ve *Naḳdû'n-neşr* adlı eserlerine yöneltmiş oldukları eleştirilere cevap mahiyetindedir), *Vaşıyyetü İbn Ebi'l-İsba' ile'l-küttâb ve's-şu'arâ'* (Ebû Temmâm'ın Buhtürî'ye yaptığı vasiyetin İbn Ebü'l-İsba' tarafından edebî tenkit konusu ilâve edilerek yazılmış şeklidir; önceki eserin bir bölümü olup öneminden dolayı ayrı bir eser olarak söz edilmektedir).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebü'l-İsba', *Tahrîrû't-Taḥbîr* (nşr. Hifnî Muhammed Şeref), Kahire 1383/1963, neşredenin girişi, s. 1-73; ayrıca tür.yer.; a.mlf., *Bedî'u'l-Ḳur'ân* (nşr. Hifnî Muhammed Şeref), Kahire 1377/1957, neşredenin girişi, s. 1-96; İbnü's-Sâbûnî, *Tekmilletü'l-kemâlî'l-İkmâl* (nşr. Mustafa Cevâd), Bağdad 1377/1957, s. 13-14; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, VI, 230-231; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 363-366; İbn Hicce, *Ḥizânetü'l-edeb*, Kahire 1304, s. 227, 356, 433; Makrîzî, *es-Sülûk* (Ziyâde), I, 401; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'l-zâhire*, VII, 37-38; Abdürrahim b. Ahmed el-Abbâsî, *Me'âhidü't-tenşîş* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1947-1948, IV, 180-182; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 271; *Keşfü'l-zunûn*, I, 230, 355, 727; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 265; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 585; Brockelmann, *GAL*, I, 373; *GAL Suppl.*, I, 539; C. Zeydan, *Âdâb* (Dayf), III, 64; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, III, 574-578; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 290; Muhammed Zağlûl Sellâm, *el-Edeb fi'l-aşri'l-Eyyübî*, İskenderiye 1970, s. 541-545; Zirikî, *el-A'lâm* (Fet-hullah), IV, 30; Münîr Sultan, *Menâhic fi taḥlîli'n-naẓmi'l-Ḳur'ânî*, İskenderiye 1990, s. 159-237; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü'l-ş-şâmil*, I, 76; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Egypte au cours des années 1963, 1964 et 1965", *MIDEO*, VIII (1964-66), s. 275-277; S. A. Bonebakker, "Ibn Abi'l-İsba's text of the Kitâb ed-Badî' of Ibn al-Mutazz", *JOS*, II (1972), s. 83-91; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 592; Bustânî, *DM*, I, 345-347; M. Ali Lisânî Fişârekî, "İbn Ebi'l-İsba'", *DMBI*, II, 625-627.

İSMAIL DURMUŞ

İBN EBÜ'İ-İZ

(ابن أبي العز)

Ebü'l-Hasen Sadrüddin

Alî b. Alâiddin

Alî b. Muhammed ed-Dımaşkı
(ö. 792/1390)

Hanefî fakihî.

22 Zilhicce 731 (26 Eylül 1331) tarihinde muhtemelen Dımaşk'ta doğdu. Birçok âlim yetiştiren bir aileye mensup olup ataları Dımaşk'ın 70 mil güneyindeki Ezriât'tan (Dereâ) gelerek o sırada Dımaşk'ın kenar semtlerinden olan Sâlihiyye'ye yerleştiklerinden Ezrâ ve Sâlihî nisbesiyle de anılmaktadır. İbn Ebü'l-İz lakabını büyük dedelerinden Ebü'l-İzz'e nisbetle almıştır.

Dedesî kâdilkudât, babası kadı olan İbn Ebü'l-İz, bilhassa Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin fikirlerinin tartışılmaya devam edildiği Dımaşk gibi bir ilim ve kültür muhitinde yetişti. Hocaları hakkında tabakat kitaplarında ayrıntılı bilgi bulunmamasıyla birlikte tahsilini muhtemelen babasından ve yakın çevresindeki âlimlerden yaptı. İlim tahsili için herhangi bir yolculuğa çıkmaması, içinde yaşadığı bölgenin bu yönden tatminkâr bir seviyeye sahip olmasıyla ilgilidir. 748 (1347) yılında Kaymâziyye Medresesi'nde ders vermesi, erken sayılabilecek bir yaşta İslâmî ilimlerde yetkin bir seviyeye ulaştığını göstermektedir. Öte yandan İbn Teymiyye'nin öğrencileri İbn Kayyim el-Cevziyye ile Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr'den önemli ölçüde faydalanmış olmalıdır. Zira onun Selefi görüşleri benimsemesinde, taklit ve taassuba karşı çıkmasında bu âlimlerin büyük tesiri görülmektedir. Meşhur eseri *Şerhu'l-Âkîdeti't-Taḥâviyye*'de, muhtemelen o dönemdeki tartışma ortamı uygun olmadığı için İbn Teymiyye'nin adını açıkça zikretmemesine karşılık İbn Kayyim'i iki (I, 272; II, 603), İbn Kesîr'i de üç yerde (I, 277; II, 480, 603) "şeyhimiz" diye anmıştır. Tabakat kitaplarında öğrencileriyle ilgili herhangi bir kayda rastlanmamakla beraber Sehâvî, hocalarından İbnü'd-Deyrî'nin İbn Ebü'l-İzz'in talebelerinden olduğunu söylemektedir (*eḍ-Ḍav'ü'l-lâmi'*, III, 249).

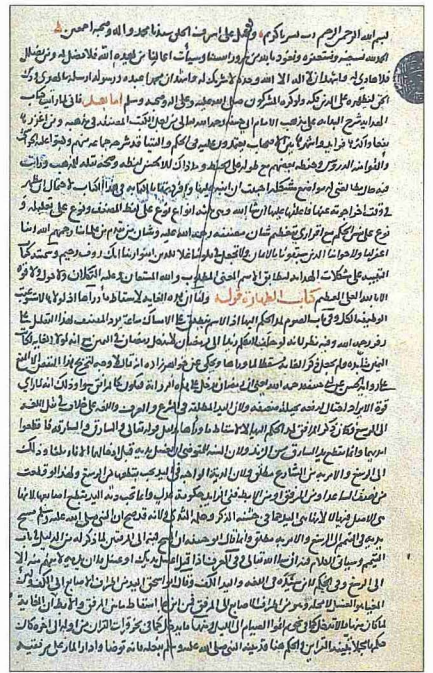
Kaymâziyye'deki öğretim görevinin ardından Rükniyye, İzzîyyetü'l-Berrâniyye ve Cevheriyye medreselerinde ders veren İbn Ebü'l-İz, 776 (1375) yılının sonlarında amcasının oğlu Necmeddin'in Mısır kadılığına tayin edilmesi üzerine ona vekâle-

ten Dimaşk'ta Hanefî kadısı oldu. Nec-meddin'in 100 gün sonra görevinden ayrılıp Dimaşk'a dönmelerinin ardından Mısır Hanefî kadılığına tayin edildiyse de bu görevde iki ay kaldı ve sonra istifa ederek Dimaşk'taki müderrislik vazifesine geri döndü.

İbn Ebü'l-İz, Hanefî mezhebine bağlı bir muhitte yetişmesine ve aile içinden birçok Hanefî âlimi yetişmiş olmasına rağmen diğer mezhepler hakkındaki geniş bilgisi, ayrıca taklide ve mezhep taassubuna karşı olması dolayısıyla gerektiğinden mezhebinin yerleşik ichtihadlarına aykırı görüşleri de tercih etmiştir. İtikadî, ilmî, siyasî vb. sebepler yüzünden baskılara mâruz kalan birçok ilim adamı gibi İbn Ebü'l-İz de bazı sıkıntılarla karşılaştı. Edip ve şair İbn Eybek ed-Dimaşkî'nin Hz. Peygamber için yazdığı kasidede yer alan bazı hususları tenkit etmesi üzerine İbn Eybek bunları bazı âlimlere göndererek görüşlerini sordu. Onların İbn Ebü'l-İzz'in tenkitlerine katılmamaları ve haberin Dimaşk'ta yayılması, hatta Mısır'da duyulması üzerine sultan bir ferman göndererek İbn Ebü'l-İzz'in yargılanmasını istedi. Hemen bütün klasik akaid ve kelâm kitaplarında bulunan, Resûl-i Ekrem'in Allah katında yarlıganma için vesile kılınması, ismet sıfatı, sâlih insanların melekler-

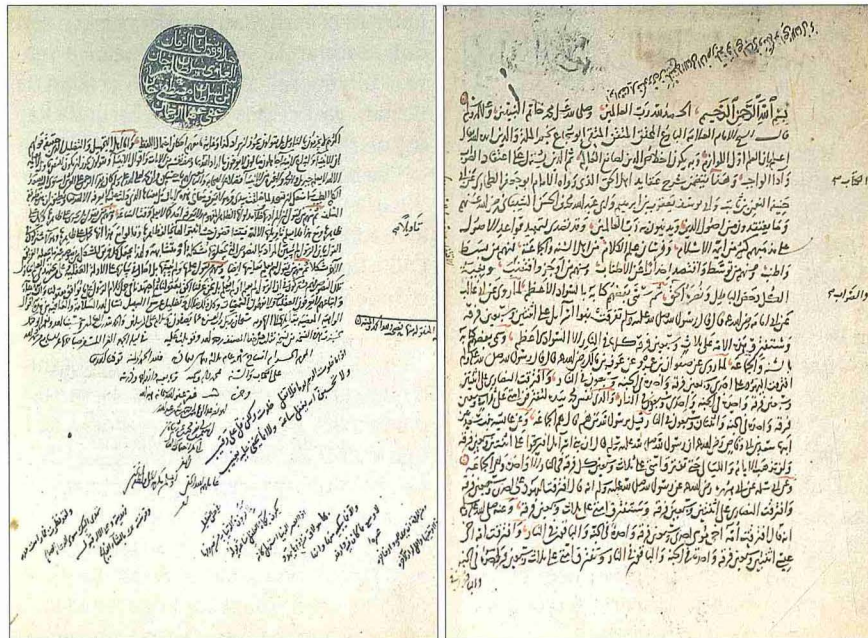
den üstün olup olmadığı, Allah'tan başkası adına yemin edilip edilemeyeceği vb. konulardaki kanaatlerinden dolayı yargılanan (784/1382) İbn Ebü'l-İz dört ay hapis yattı (bu olay için bk. İbn Kâdî Şühbe, s. 89-91, 359; İbn Hacer, *İnbâ'u'l-gumr*, II, 95-98). Sıkıntı ve ihtiyaç içinde geçen uzun yıllardan sonra Rebülevvel 791'de (Mart 1389) eski görevlerine tekrar dönen, ayrıca ilk hatipliğini dedesinin yaptığı Sâlihiyye'deki Câmiu'l-Efrem'e hatip tayin edilen İbn Ebü'l-İz bir yıl sonra zilcade ayında (Ekim 1390) vefat etti.

Eserleri. 1. *Şerhu'l-'Akideti't-Tahâviyye*. Hanefî fakihlerinden Ebü Ca'fer et-Tahâvî'nin akaid dair eserinin şerhidir. Selefîyye'nin görüşlerini Kur'an ve Sünnet'ten deliller getirerek ayrıntılı biçimde savunan eser, Tahâvî'nin risâlesinin en güzel şerhlerinden biri olup Abdullah b. Hasan Âlûş-şeyh başkanlığında bir heyet (Mekke 1349), Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire 1373/1953; Riyad 1400/1980, 1413), Nâsirüddin el-Elbânî ile bir grup ilim adamı (Dimaşk 1381/1961), Şuayb el-Arnaût (Şam 1401/1980), Abdurrahman Umeyre (Kahire 1402/1981; Riyad 1407/1986) ve Beşîr Muhammed Uyûn (Beyrut 1405/1984) tarafından yayımlanmıştır. Son olarak Abdullah b. Abdülmuh-sin et-Türki ve Şuayb el-Arnaût, dört nü-

İbn Ebü'l-İzz'in *Kitâbu't-Tenbih 'alâ müşkilâtü'l-Hidâye* adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 588)

İbn Ebü'l-İzz'in *Şerhu'l-'Akideti't-Tahâviyye* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2320)

hasını karşılaştırarak geniş bir mukaddime ve ayrıntılı indekslerle eserin iki cilt halinde tenkitli neşrini yapmışlardır (Beyrut 1408/1987, 1413/1993, 1417/1996 [9. bs.]). 2. *el-İttibâc*. Ekmeleddin el-Bâberî'nin Hanefî mezhebini tercih edip diğer mezhepleri eleştirdiği *en-Nüketü'z-zarîfe fi tercihi mezhebi Ebî Hanîfe* adlı risâlesine (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3613; Lâleli, nr. 706; Şehid Ali Paşa, nr. 2732; *Keşfü'z-zunûn*, I, 852-853) cevap olarak yazılmıştır. İbn Ebü'l-İzz'in, başta kendi imamları olmak üzere çeşitli müctehidleri değerlendirirken ortaya koyduğu objektif tavır yansıtan bu eseri (örnek olarak bk. s. 24-31) önce Muhammed Atâullah Hanîf neşretmiş (Lahor 1379/1959), daha sonra Âsım Abdullâh el-Karyûtî, bu nâşirin not ve açıklamalarını da dik-kate alarak eseri Atâullah Hanîf ve kendi adına tekrar yayımlamıştır (Lahor 1401/1980; Amman 1405/1985; Beyrut, ts.). 3. *Kitâbu't-Tenbih 'alâ müşkilâtü'l-Hidâye*. Burhâneddin el-Merginânî'nin *el-Hidâye*'sindeki anlaşılması güç bazı ibareleri açıklayan eserin üç nüshası Süleymaniye (Mahmud Mudîş, nr. 218; Süleymaniye, nr. 588) ve Nuruosmaniye (nr. 1079) kütüphanelerinde bulunmaktadır.

Bunlardan, özellikle müellifin kendi nüshasından Rebiülevvel 893'te (Şubat 1488) istinsah edilen Süleymaniye bölümündeki yazma tam olup büyük boy 195 varaktır. 4. *Kitâbü't-Tehzîb li-zihni'l-mürîb*. İbn Ebü'l-İzz'in kendisine sorulan çeşitli sorulara verdiği cevaplardan meydana gelmiştir (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 187; Ayasofya, nr. 1079). 5. *Kitâbü'd-Dürer fi'l-fıkh* (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 533). Temizlik ve namaz konularıyla ilgili çeşitli soru ve cevaplardan oluşmaktadır. 6. *el-Manzûmetü'l-lâmiyye fi târihi'l-hulefâ'* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1417). Yedi varaklık bu manzumede İbn Ebü'l-İz kendi zamanına kadar geçen halifeleri isim, künye veya lakapları ile sayarak bunların hilâfet sürelerini ve hilâfetlerinin sona eriş tarihini zikreder. Brockelmann'ın *Minhatü'l-lu'atâ' fi tevârihi'l-hulefâ'* adıyla kaydettiği eser de (GAL Suppl., II, 928) bu olmalıdır. 7. *Risâle (Risâle fi iktidâ'i'l-Hanefî bi's-Şâfi'i fi ş-şalât)*. Muhalif mezhepte olan bir imama uymanın ve cuma namazından sonra kılınan dört rek'atın hükmü gibi konuları ihtiva eden risâlenin Trtvân Kütüphanesi'nde bulunan nüshasının bir mikrofilminin Medine'de Şeyh Hammâd el-Ensârî Kütüphanesi'nde (nr. 280) mevcut olduğu belirtilmektedir (*Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye*, neşredenlerin girişi, I, 82). Kaynaklarda müellifin *en-Nûrû'l-lâmi' fi mâ yucmelü bihi fi'l-câmi'* adlı bir eseri daha zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebü'l-İz, *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye* (nşr. Abdullah et-Türkî - Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1408/1987, I, 272, 277; II, 480, 603; ayrıca bk. neşredenlerin girişi, I, 63-119; a.mlf., *el-İttibâ'* (nşr. M. Atâullah Hanîf - Âsım Abdullah el-Karyûtî), Beyrut, ts. (Âlemül-kütüb), neşredenlerin girişi, s. 5-17, 24-31; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-mu'diyye*, II, 237, 623; III, 5-6, 164, 636; İbn Tağriberdî, *el-Menhelü's-şâfi'*, I, 37-38; İbn Kâdî Şühbe, *Târîh* (nşr. Adnân Dervîş), Dımaşk 1977, s. 21, 82, 89-91, 105, 139, 186, 271, 358-359; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, III, 87; a.mlf., *İnbâ'ü'l-gumr*, II, 95-98; III, 50; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 326; Sehâvî, *ed-Đau'ü'l-lâmi'*, III, 249; V, 194-195; *Keşfü'z-zunûn*, I, 852-853; II, 1143; *Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 719, 726; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 928; Zirikî, *el-A'lâm*, V, 129; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VII, 156; Sezgin, *GAS*, I, 439-441.

FERHAT KOCA

İBN EBÜ'İ-MEKÂRİM

(bk. BEKRÎ, Ebü's-Sürür).

İBN EBÜ'r-REBÎ'

(ابن أبي الربيع)

Ebü'l-Hüseyn Ubeydullâh b. Ahmed b. Ebi'r-Rebî' el-İşbili (ö. 688/1289)

Endüslü nahiv ve tefsir âlimi.

599 Ramazanında (Mayıs 1203) İşbiliye'de (Sevilla) doğdu. Aslen Kurtubalıdır (Cordoba), Endülüs Emevî Devleti'nin son zamanlarında Kurtuba'da çıkan karışıklık üzerine oradan ayrılarak Leble'ye (Leible) göç eden ataları burada bir süre ikamet ettikten sonra İşbiliye'ye gidip yerleşmişlerdi (İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-hicâl*, III, 72). Daha çok İbn Ebü'r-Rebî' künyesiyle tanınmakla birlikte Kureyş'in Ümeyye kabillesinden Hz. Osman'ın soyundan geldiği için Kureşî, Ümevî ve Osmânî nisbeleriyle de anılır.

İlk öğrenimini Endülüs'ün önemli ilim merkezlerinden İşbiliye'de yapan İbn Ebü'r-Rebî' zamanın ileri gelen âlimlerinden ders aldı. *Bernâmec* adlı eserinde dil ve edebiyatta Ebü Ali eş-Şevlebin ile Ebü'l-Hasan Ali ed-Debbâc, kıraatte Ebü Ömer Muhammed b. Ebü Hârûn, hadiste Ebü'l-Kâsım Ahmed b. Bakî ile İbn Halfûn, fıkhta Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Azeffî başta olmak üzere on iki hocasından söz eden İbn Ebü'r-Rebî', bunlardan İslâmî ilimlerin yanında bazı tabii ilimleri de okuduğunu ve hepsinden icâzet aldığını söyler (Abdülazîz el-Ehvânî, I/2 [1374], s. 255-271).

Hocası Ebü Ali eş-Şevlebin'in bazı talebelerini kendisine göndermesiyle 624'te (1227) yirmi beş yaşında ders vermeye başlayan İbn Ebü'r-Rebî', İşbiliye'nin hıristiyanlar tarafından işgal edildiği 646 (1248) yılına kadar bu görevini sürdürdü. İşbiliye'nin işgalinin ardından hocası ile birlikte Şerîş'e (Jerez) gitti, bir süre sonra da Cebeletârik'ı geçerek Sebte'ye (Ceuta) yerleşti.

Sebte Emîri Ebü'l-Kâsım Muhammed el-Azeffî, İbn Ebü'r-Rebî'in hocalarından Ahmed el-Azeffî'nin oğluydu. Aynı zamanda bir fıkıh âlimi olan Ebü'l-Kâsım seçimle iş başına gelmişti. İbn Ebü'r-Rebî', ilim adamlarına gösterdiği yakın ilgiden dolayı *el-Basîf* ve *el-Kâfi* adlı şerhlerinin mukaddimelerinde ondan övgüyle söz etmiştir. Endülüs kültürünün Afrika'ya ve oradan da doğuya intikalinde köprü vazifesi gören Sebte'ye, bu dönemde Mağrib'in dört bir yanından öğrenciler gelmekteydi. Burada yetişen âlimlerin birçoğu İbn Ebü'r-Rebî'in öğrencisi oldu.

Hayatının sonuna kadar Sebte'de ikamet eden İbn Ebü'r-Rebî' 16 Safer 688 (11 Mart 1289) tarihinde vefat etti ve şehrin doğusunda bulunan Mina dağı yamacındaki büyük kabristana defnedildi. Vefat tarihi ve yeri konusunda öğrencisi İbn Abdülmelik el-Merrâküşî ile (*ez-Zeyl ve't-tekmile*, II, 537) yine öğrencilerinden İbnü's-Şât'ın oğlu Muhammed b. Kâsım el-Ensârî (*İhtisârü'l-ahbâr*, s. 16, 69) tarafından verilen bu bilgiler karşısında Brockelmann'ın kaydettiği İşbiliye'ye dönüp orada öldüğü şeklindeki rivayetin (GAL, I, 313; Suppl., I, 547) doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Derislerinde başta kendi eserleri olmak üzere Arap dili ve edebiyatı, kıraat, tefsir, fıkıh, hadis ve siyer gibi ilim dallarında çok sayıda eser okutan İbn Ebü'r-Rebî', dil alanında Sîbeveyh'in *el-Kitâb*'ı ile Zeccâcî'nin *el-Cümelü'l-küb-râsı* ve Ebü Ali el-Fârisî'nin *el-İzâh*'ına özel ilgi göstermiş, bu kitaplara dair değişik hacimlerde birçok şerh kaleme almıştır. Mağrib'de o zamana kadar kimse tarafından okutulmadığı *Kitâbü Sîbeveyhi*, Merinîler döneminde Fas'a çağırılan İbn Ebü'r-Rebî' ile Ebü Ali eş-Şevlebin'in öğrencileri tarafından okutulmaya ve yayılmaya başlamıştır (Makkarî, *el-Ezhârü'r-riyâz*, III, 26-27). Kâsım et-Tücübî, hocası İbn Ebü'r-Rebî'in *Kitâbü Sîbeveyhi*'yi bilerek okutabilenlerin sonuncusu olduğunu söyler (*Bernâmec*, s. 277).

Makkarî onun dil alanında ve özellikle nahiv sahasında yetiştirdiği öğrencileri karşısında diğer âlimlerin zor duruma düştüklerini, Sebte'ye nahiv okutmak için gelen İbn Hamîs et-Tilimsânî'nin İbn Ebü'r-Rebî'in sıradan bir öğrencisinin sorduğu sorular karşısında âciz kalınca Sebte'yi terkederek Mâleka'ya ve oradan da Gırnata'ya (Granada) gitmek zorunda kaldığını (*Nefhu't-tîb*, V, 356-359), Tunus'ta fıkıh ve nahiv âlimi Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yûsuf el-Fihri ile öğrencileri, içinden çıkamadıkları birçok nahiv konusunu İbn Ebü'r-Rebî'in oraya gelmiş olan bir öğrencisinden öğrendiklerini söyler (*a.g.e.*, II, 210).

Mil'ü'l-aybe adlı meşhur seyahatnâmenin sahibi İbn Rüşeyd, Arap dili ve Türk diline dair birçok eser yazmış olan müfessir Ebü Hayyân el-Endelüsî, *ez-Zeyl ve't-tekmile* müellifi İbn Abdülmelik el-Merrâküşî, *Bernâmec* müellifi Kâsım b. Yûsuf et-Tücübî, kendisinin *Bernâmec*'ini derleyen İbnü's-Şât es-Sebtî, *Şerhu'l-İzâh*'ını (*el-Kâfi*) ihtisar eden ve Mısır'a götürüp tanıtan Ebü't-Tayyib Muhammed